

26. Kırk Vezir Hikâyeleri'nde ikilemeler

Celal ERYİĞİT¹

APA: Eryiğit, C. (2022). Kırk Vezir Hikâyeleri'nde ikilemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 422-443. DOI: 10.29000/rumelide.1221876.

Öz

Tarihi metinlerin ortaya çıkarılmasında Eski Anadolu Türkçesi verimli bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde yazılan ve dil, kelime hazinesi, içerik, tür, konu, anlatım özelliği bakımından önemli eserlerden biri de Kırk Vezir Hikâyeleri'dir. Sade bir dil ile kaleme alınan bu eser, 15. yüzyılda yazılmıştır. Didaktik bir özelliğe sahiptir. Padişah ve diğer devlet yöneticilerine geçmişten hikâyeler anlatarak onları birçok konuda öğütlemeyi hedefleyen eser, bu yönüyle siyasetname özelliği taşır. Eserin söz varlığı açısından zengin unsurlar barındırması sebebiyle bu çalışmada araştırma konusu olarak ikilemeler seçilmiştir. Yurt içi ve dışında birçok nüshası bulunan çalışmanın British Library 1 7882 numaralı nüshası esas alınmıştır. Giriş bölümünde ikilemeler ile ilgili genel bilgi ve tanımlar verilmiştir. Kırk Vezir Hikâyeleri'nin konusu ve içeriği birinci bölümde tanıtılmıştır. İkinci bölümde metindeki ikilemeler tespit edilerek tekrar sayısı, anlamı, sayfa ve satır numaralarına göre sınıflandırılmıştır. Belirlenen ikilemeler anlam, köken ve yapı bakımından üç ana başlık altında incelenmiştir. Aynı kelimelerin tekrarıyla, eş, yakın, zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla ve yansıma kökenli kelimelerle yapılan ikilemeler anlam yönüyle irdelenmiştir. Eserde toplam 483 ikileme tespit edilmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça ikilemeler köken bakımından gruplara ayrılmıştır. Yapı bakımından ikilemeler ise basit, türemiş, birleşik ve filimsi özelliklerine göre tasnif edilmiştir. Sonuç bölümünde ikilemelerle ilgili genel değerlendirmede bulunulmuş, dikkat çekici özellikler belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kırk Vezir Hikâyeleri, İkileme, Eski Anadolu Türkçesi

Reduplications in *Kırk Vezir Hikâyeleri*

Abstract

Old Anatolian Turkish is considered to be a productive period in revealing historical texts. One of the important works written in this period in terms of language, vocabulary, content, genre, subject and expression is the *Kırk Vezir Hikâyeleri*. Written in a plain language, this work was written in the 15th century. It has a didactic feature. The work, which aims to advise the Sultan and other state administrators on many issues by telling stories from the past, has the feature of a policy book in this respect. Due to the fact that the work contains rich elements in terms of vocabulary, reduplications were chosen as the research topic in this study. The study, which has many copies in Turkey and abroad, is based on the British Library 1 7882 copy. In the introduction, general information and definitions about reduplications are given. The subject and content of the *Kırk Vezir Hikâyeleri* were introduced in the first chapter. In the second part, reduplications in the text were determined and classified according to the number of repetitions, meaning, page and line numbers. Identified reduplications were examined under three main headings in terms of meaning, origin and structure.

1 Öğretim Görevlisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur, Türkiye), celaleryigit@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1385-7620 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.11.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1221876]

The reduplications made with the repetition of the same words, the repetition of synonyms, close, antonyms and words with reflection origin were examined in terms of meaning. A total of 483 reduplications have been identified in the work. Turkish, Arabic and Persian reduplications are divided into groups in terms of origin. In terms of structure reduplications are classified according to their simple, derived, compound and gerundial characteristics. In the conclusion part, a general evaluation about reduplications has been made and remarkable features have been determined.

Keywords: Kırk Vezir Hikâyeleri, Reduplication, Old Anatolian Turkish

Giriş

İlk örneklerine Orhun Yazıtları'nda rastlanılan ikilemeler, aynı çeşit kelimelerin yan yana kullanılmasıyla oluşturulur. İkilemeler anlamı güçlendiren, ifadeye güzellik katan söz varlığı unsurlarıdır.

Araştırmacılar tarafından ikilemeler üzerine çeşitli çalışma yapılmıştır. İkilemeler ile ilgili bazı tanım ve açıklamalar şöyledir:

“Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” (Hatiboğlu, 1981, s. 9).

“İkileme bir sözcüğün ya da yansımalı bir birimin ya da bir kısmının yinelenmesi ya da sözcüğün anlam özellikleri açısından eş anlamlı, zıt anlamlı, anlam açısından ilişkili olabileceği başka bir sözcükle birlikte kullanılmasıyla oluşturulan anlambirimidir” (Aksan, 2001, s. 115).

“Sürekliliği anlatmak, anlamı pekiştirip, zenginleştirmek, söyleyişe ahenk katmak, ses ve söz benzerliği sağlayarak, tabii sese daha çok yaklaşmak, iki kelimeyle bir kavramı adlandırmak, ortaklaşa yeni bir anlam elde etmek amacıyla birincil ya da ikincil biçimlerin tekrarlanmasıdır” (Zülfikar, 1995, s. 161).

İkilemelerle ilgili olarak aynen tekrarlar, eş ve yakın anlamlı tekrar grupları, zıt anlamlı kelimelerle kurulan tekrarlar, pekiştirmeli tekrarlar gibi yine çoğunlukla birbirine benzer sınıflandırmalar yapılmaktadır (Özkan vd. 2017, s. 45-50).

Yeni bir ögeyi ortaya çıkarma ve dilin zenginliğini gösterme işlevi üstlenen ikilemeler en az iki kelimenin kalıplaşmasıyla oluşur ve anlam yönüyle bakıldığında tek bir kelime gibi görünür. İkilemeyi meydana getiren kelimelerin sırası değişmez ve ikilemelerin arasına başka unsurlar giremez. Tek başına bir anlamı olmayan birtakım kelimeler, yalnızca kullanıldıkları ikilemelerde anlam kalıbına oturtulabilir (Yastı, 2007, s. 52). Genel olarak dilde nerede ise her kelime, yan yana veya bir iki aralıkla dizilerek belli bir kavram için ikileme kurabilir (Hatipoğlu, 1981, s. 15). Bu çalışmada *Kırk Vezir Hikâyeleri*'nin British Library 1 Add. 7882 nüshası esas alınarak eserdeki ikilemeler tespit edilmiştir. Bu nüsha Mübcecel Kızıltan(1991) tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

1. Kırk Vezir Hikâyeleri

Türk edebiyatında 15. yüzyıl, manzum eserlerle birlikte zengin mensur eserlerin bulunduğu dönemdir. Bu devirde gerek telif eserler gerek Farsça ve Arapçadan yapılan çeviriler din, ahlak, tasavvuf, aşk, kahramanlık gibi konuların çeşitliliği ve sayılarının çokluğu ile dikkat çekmektedir (Mazıoğlu, 1985, s. 20). Bu eserlerden biri de bu dönemde yazılan veya Türkçeye çevrilen *Kırk Vezir Hikâyeleri*'dir.

Eser, Arapça *Hikâyât-ı Erba'î-m-i Subh u Mesâ* adlı bir esere dayanmaktadır. Eserde ilk eşini kaybeden ve yeniden evlenen Hafikeyn Şah ile şahın oğlu ve hatunu arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Üvey

anne oğlunu öldürtmesi için şaha devamlı baskı yapar. Şahın kırk veziri, kadınların hile ve yalanlarına karşı şahı uyarır. Acele karar vermemesi için kırk gün boyunca hikâyeler anlatır. Sonunda şahın oğlunun suçsuz olduğu anlaşılır ve şah tarafından hatun cezalandırılır.

Eserde anlatılan hikâyelerin konuları, genel olarak sıradan insanların günlük hayatta karşılaştıkları yaşanmış veya yaşanması mümkün olayları kapsamaktadır. Bununla beraber padişah ve vezirlerin ülke yönetimi, saray hayatı, savaşları ve halkla ilişkileri gibi konular da işlenmektedir. Hikâyelerin anlatımında günlük yaşamdan izlerle beraber yer yer dev, cin, peri, ejderha, ifrit gibi masalsi öğeler de görülmektedir (Birinci, 2012, s. 8). Bu hikâyeler okuyucuya eğlenceli vakit geçirtirken aynı zamanda başarılı ve mutlu olmanın yollarını göstermektedir.

Söz varlığı açısından zengin bir eserdir. Deyim, atasözü, ikileme, kalıp söz gibi unsurların örnekleri mevcuttur. Özellikle eserde ikilemelerin örneğinin çokça bulunmasından dolayı bu çalışmada ikilemeler incelenmiştir.

2. Kırk Vezir Hikâyeleri'nde Geçen İkilemelerin Tasnifi

Metindeki ikilemeler anlamı, tekrar sayısı ve geçtiği sayfa ve satır numaralarına göre tespit edilerek yazılmıştır. Çekim ekli ikilemeler tasnifte kullanılmamıştır. Bu çekim ekli ikilemeler anlam, köken ve yapı özelliklerine göre sınıflandırmada gösterilmiştir.

İkileme	Anlamı	Tekrar Sayısı	Geçtiği Sayfa ve Satır Numaraları
<i>‘acāyib ğarāyib</i>	garip, tuhaf, değişik	1	237a/15
<i>‘āciz furūmande</i>	aciz, beceriksiz	1	209a/12
<i>aç şusuz</i>	aç susuz	1	188a/6
<i>‘adl ü dād</i>	adalet, doğruluk	4	4b/2, 21b/12, 29a/1, 117a/6
<i>‘adl ü zulm</i>	adalet ve adeletsizlik	1	28b/14
<i>āh u nāle</i>	ağlama, inleme	1	60a/16
<i>āh u vāy</i>	engel, mâni	1	213b/6
<i>āh ü zār</i>	inleme, feryat	2	95a/8, 136a/4
<i>āh u efğān</i>	ağlama, inleme, feryat etme	1	187a/14
<i>āh u feryād</i>	ağlama, inleme, feryat etme	1	223b/10
<i>āh vāh</i>	inleme, sızlanma	1	79a/6
<i>‘ahd ü qarār</i>	söz, söz verme	1	7a/8
<i>āheste āheste</i>	yavaş yavaş	6	116a/1, 124b/6, 157a/3, 157b/15, 197b/6, 232b/13
<i>‘aql u hüner</i>	akıl, düşünme	1	113b/5
<i>‘aql u idrāk</i>	anlama, kavrama	1	90a/7
<i>alaca yavaşça</i>	ala, karışık renkli	1	185b/3
<i>alay alay</i>	pek çok, çok sayıda	1	205a/14
<i>‘ālim ü ‘allāme</i>	çok bilen, âlim	1	220b/12
<i>‘ālim ü dānā</i>	bilgin, bilgili	1	19b/11

<i>‘âlim yigît</i>	bilgin, bilgili	1	33b/10
<i>Allâh Allâh</i>	şaşma anlatan ünlem	2	13b/2, 21b/1
<i>altun gümüş</i>	değerli, kıymetli	1	37b/5
<i>‘ar u namûs</i>	utanma, utanç	2	64a/13, 90a/7
<i>arķun arķun</i>	yavaş yavaş, ağır ağır	1	124b/6
<i>ata ana</i>	baba ve anne	5	19b/10, 21b/10, 21b/13, 63b/7, 138b/14
<i>‘avâm u hâş</i>	halk, herkes	1	5b/5
<i>‘avâm u havâş</i>	halk, herkes	2	33a/10, 63a/7
<i>‘avf u kerem</i>	merhamet gösterme, bağışlama	1	45a/13
<i>‘avn ü ‘inâyet</i>	yardım etme, yardım	1	39b/7
<i>‘avrat uşak</i>	aile halkı, ev halkı	1	169b/10
<i>avuç avuç</i>	bol bol, pek çok	2	89b/6, 139b/13
<i>‘ayân beyân</i>	apaçık, besbelli	1	47b/1
<i>ayyâr u tarrâr</i>	hileci, düzenbaz	1	81a/1
<i>‘azl ü naşb</i>	görevden alma ve göreve atama	1	28b/13
<i>bağ u bâğçe</i>	bahçe, bostan	1	13b/5
<i>bâl ü per</i>	kanat	1	227b/11
<i>bal yağ</i>	bal, yağ	1	227a/13
<i>bay u yoşsul</i>	zengin ve fakir, herkes	1	4a/8
<i>belâ vü miñnet</i>	sıkıntı, zorluk, eziyet	1	104b/3
<i>bende âzād</i>	köle ve hür olan herkes	1	103a/6
<i>beş beş</i>	beş beş	1	118a/4
<i>beş on</i>	beş on	3	95a/14, 252b/10, 259b/9
<i>bevl ü gâ ‘it</i>	idrar ve dışkı	1	251b/5
<i>bî-had ü bî-kıyâs</i>	pek çok	1	16b/10
<i>bî-kâdr ü bî-kıymet</i>	değersiz, kıymetsiz	1	119a/8
<i>bî-nâmûs bî-‘âr</i>	utanmaz, hayasız	1	160a/10
<i>bîñ tümen</i>	pek çok	1	205a/9
<i>bir bir</i>	birer birer, tek tek	4	96a/12, 125a/8, 138b/4, 185b/8
<i>bir iki</i>	bir iki	11	9b/7, 38b/8, 59b/12, 67a/5, 67a/7, 77b/12, 92b/4, 139b/7, 150a/12, 156b/6, 238a/14
<i>biri biri</i>	biri, öteki	1	135b/4
<i>bölük bölük</i>	parçalara ayrılmış bir biçimde	2	33a/7, 178a/4
<i>böy böy</i>	ses taklidi bir söz	1	24a/8
<i>bügünlük yarınlık</i>	yakın bir zamanda	1	199b/5
<i>cân u dil</i>	büyük bir samimiyet, içtenlik	2	187a/8, 187a/10
<i>cân u gönül</i>	büyük bir samimiyet, içtenlik	1	217b/14
<i>cebe cevşen</i>	zırh	1	152b/3

<i>cedd ü cehd</i>	gayret, çaba	2	133a/6, 171a/15
<i>cemîl ü cemâl</i>	güzel	1	230b/2
<i>ceng ü cidâl</i>	savaş, harp	1	163b/4
<i>ceng ü müşkil</i>	kavga, çekişme	1	143a/12
<i>cevr ü ceḫā</i>	eziyet, zulüm	1	108a/10
<i>cezā ‘ u fezā ‘</i>	yeryüzü, dünya	1	161b/12
<i>cidd ü cehd</i>	gayret, çaba	1	237b/9
<i>cilve vü cevelān</i>	gezme, dolaşma	1	3a/13
<i>cüst ü cū</i>	arama, araştırma	1	235a/3
<i>çağıl çağıl</i>	çağıldayarak	1	12b/6
<i>çapa kürek</i>	çapa kürek	1	202b/14
<i>çār u nā-çār</i>	ister istemez, mecburen	3	82b/12, 159b/11, 197a/8
<i>çār-nā-çār</i>	ister istemez, mecburen	1	134b/15
<i>ḫā ḫ-nā-ḫā ḫ</i>	ister istemez	1	134b/15
<i>çeb ü rāst</i>	sol ve sağ	1	109b/6
<i>çeng ü çegān</i>	saz eğlentisi	1	89b/5
<i>çerh ü gerdūn</i>	dönme, dönüş	1	221a/7
<i>çup çup</i>	su sesi çıkararak	1	116a/5
<i>dāne dāne</i>	tek tek, sıra ile	1	232b/9
<i>darb u harb</i>	vuruşma, mücadele	2	243b/1, 254a/2
<i>delik delik</i>	her yarı deliklerle dolu	1	76b/11
<i>deng ü hayrān</i>	şaşkın, şaşırılmış	6	13b/6, 90b/2, 126b/1, 177b/4, 202b/3, 231a/15
<i>deng ü lāl</i>	konuşamama, şaşırma	1	258a/3
<i>der-be-der</i>	kapı kapı, her yere uğramak suretiyle	1	96a/10
<i>devlet ü sa ‘ādet</i>	mutluluk, saadet	4	113b/5, 228a/3, 215b/10, 77b/15
<i>devletlü sa ‘ādetlü</i>	mutlu, bahtiyar	1	9a/11
<i>didim didim</i>	çok küçük parçalara ayırma	2	148a/10, 65b/12
<i>dīm ü diyānet</i>	din, dindarlık	1	250a/11
<i>diz-be-diz</i>	diz dize, birbirine yakın olarak	1	12b/8
<i>dost düşmān</i>	herkes, hepsi	1	90a/8
<i>du ‘ā vü ḡenā</i>	dua ve övme	1	154a/6
<i>dürlü dürlü</i>	çeşit çeşit	11	19b/10, 21b/8, 36b/5, 52b/3, 81a/10, 117b/7, 118a/2, 134b/14, 138a/12, 177a/7, 185b/10
<i>dürr ü zeberced</i>	inci gibi parlak	1	56a/9
<i>elvān u eşkāl</i>	renk renk	2	12b/5, 142b/6
<i>esr ü sülük</i>	birlikte bir yola girme	1	16b/1
<i>ev-be-ev</i>	her yere uğramak suretiyle	1	96a/10
<i>eyvāh eyvāh</i>	aman, pek yazık	1	227a/4

<i>fakr u fâka</i>	yokluk	1	99a/14
<i>ferrûh u hoş</i>	sevimli, mesut	1	95b/2
<i>feryâd u figân</i>	yüksek sesle bağırp hayırma	7	67a/15, 36b/10, 78a/9, 92b/2,163b/10, 187b/14, 253a/7
<i>fıkr fıkr</i>	fıkrdama sesi çıkararak, şiddetle	2	178b/8, 214a/13
<i>fıkr ü firâset</i>	düşünce, kanaat	2	44a/13
<i>firâset ukalâ</i>	anlayış, sezgi	1	68a/13
<i>ğaflet u şerr</i>	gafillik, aymazlık	1	236a/1
<i>ğafûr u râhîm</i>	bağışlayan, merhamet eden	1	216a/14
<i>gâh gâh</i>	bazı bazı, ara sıra	7	19b/2, 24b/3, 64a/11, 80a/7, 138a/10, 213a/5, 218a/6
<i>gam guşsa</i>	keder, hüzin	1	109b/7
<i>ğarîb ğurâb</i>	zavallı, çaresiz	1	161a/11
<i>ğlâz u şedâd</i>	çok, fazla	2	111b/1, 259a/7
<i>gice gündüz</i>	her zaman	9	20a/15, 217a/13, 72a/13, 94a/10, 136a/4, 160a/10, 162b/15, 163a/7, 194a/1
<i>gice vü gündüz</i>	her zaman	1	61b/4
<i>gönderlü ğarâbalu</i>	mızraklı	1	16b/13
<i>gün-â-gün</i>	türlü türlü, çeşit çeşit	2	50b/9, 61b/10
<i>güşe-be-güşe</i>	her yere uğramak suretiyle	1	96a/11
<i>gün-be-gün</i>	gittikçe, günden güne	1	51a/14
<i>gümbür gümbür</i>	büyük bir gürültü ile	1	257a/10
<i>güpür güpür</i>	gümbür gümbür, büyük bir gürültü ile	1	242a/1
<i>gür gür</i>	gür sesi çıkararak, gürül gürül	3	67a/13, 141b/10, 242a/9
<i>gürüh gürüh</i>	bölük bölük, takım takım	1	178a/4
<i>ğadem ü ğaşem</i>	hizmetçiler ve maiyet halkı	1	63a/6
<i>ğakîr fakîr</i>	değersiz, küçük	1	33a/9
<i>ğarc u işraf</i>	harcama, savurma	1	61a/10
<i>ğaşr u neşr</i>	bir araya getirme, toplama	1	176b/9
<i>ğay hay</i>	ses taklidi bir söz	2	33a/9, 67a/15
<i>ğayr u ihsân</i>	lütuf, iyilik	1	97a/9
<i>ğayrân u müteğayyır</i>	şaşkın, şaşırması	1	178b/1
<i>ğâzır müheyya</i>	hazır, amade	1	14a/2
<i>ğazm u ihtiyâd</i>	ölçülü davranma, sakınma	1	18b/6
<i>ğebâ vü heder</i>	boşa gitme, ziyan olma	1	250a/7
<i>ğele bârî</i>	hiç olmazsa	1	10a/1
<i>ğor u ğacîl</i>	değersiz, hakir	1	33a/7
<i>ğuşmend ü mütevâzi</i>	akıllı, akıl sahibi	1	19b/12

<i>huşyār u dānā</i>	akıllı, âlim	1	254a/7
<i>hük̄m ü hük̄met</i>	hakimiyet	8	7b/6, 29a/1, 29b/1, 29b/7, 29b/8, 32a/7, 246a/6, 94a/2
<i>hür̄met ü izzet</i>	saygı, sayma	1	97a/8
<i>uyş u nüş</i>	yeme içme	1	203b/15
<i>uyş u işret</i>	yeme içme	2	23b/15, 246a/4
<i>içlü tışlu</i>	her taraftan, her yönden	1	227b/6
<i>iki üç</i>	iki üç	1	224a/7
<i>ikl̄m̄ ikl̄m̄</i>	diyar diyar	1	205a/7
<i>in ʿām ihsān</i>	iyilik, lütuf	1	26a/7
<i>ins ü melek</i>	insan ve melek	1	213b/12
<i>kad̄r ü kıymet</i>	değer, kıymet	1	239b/3
<i>kağ kağ</i>	ses taklidi bir söz	2	245a/13, 247b/9
<i>kan ter</i>	sırlıslıkam ter içinde	1	108b/9
<i>qara qara</i>	siyah renkte olan	1	174b/6
<i>kaş kaş</i>	kıs kıs, sessiz ve alaylı bir biçimde gülme	1	89b/8
<i>kat kat</i>	katlar halinde	1	68a/13
<i>kat-ender-kat</i>	kat kat, pek çok	1	99a/14
<i>katı katı</i>	çok, pek çok	2	229b/1, 231b/6
<i>katl u ʿazāb</i>	ızdırıp, acı	1	219a/14
<i>kem̄me kemter</i>	aciz, zavallı	7	18a/8, 25a/14, 33b/5, 37b/13, 68b/5, 73a/15, 88a/10
<i>keyd ü h̄le</i>	hile, oyun	1	25a/4
<i>k̄f k̄f</i>	ses taklidi bir söz	1	197a/11
<i>kırk elli</i>	kırk elli	2	227b/7, 243a/14
<i>kız oğlan</i>	dişi, bakire	5	74a/4, 74a/6, 75b/10, 75b/1, 82b/1
<i>qoyun quzu</i>	koyun ve kuzudan oluşan sürü	1	237a/3
<i>kudret u kuvvet</i>	güç, kuvvet	1	175b/14
<i>kuşkun kemeldirek</i>	kayış, kemer	1	11a/5
<i>kūy-be-kūy</i>	her yeri aramak suretiyle	2	254b/2, 255a/4
<i>kütür kütür</i>	kütür sesi çıkararak	1	48b/10
<i>lāf u güzāf</i>	boş ve yersiz söz	2	217a/7, 224a/10
<i>la ʿl ü cevāhir</i>	pırlanta gibi değerli	3	56a/9, 56a/13, 107b/15
<i>leb-ber-leb</i>	dudak dudağa	1	137b/6
<i>lehu ü lu ʿb</i>	oyun, eğlence	1	236a/1
<i>leyl ü nehār</i>	gece gündüz, her zaman	9	6a/2, 109b/3, 155a/3, 225a/10, 92b/11, 136a/4, 198a/14, 19a/8, 36a/9
<i>māl u esbāb</i>	mal, eşya	1	57a/8

<i>mâl u mülk</i>	her türlü maddi varlık, eşya	1	85b/1
<i>mâl-â-mâl</i>	ağzına kadar dolu, toptolu	1	258a/4
<i>manşûr u mâni</i>	galip gelen, zafere ulaşan	1	214b/5
<i>manşûr u muzaffer</i>	galip gelen, zafere ulaşan	2	71a/11, 212b/5
<i>medh ü senâ</i>	övme, övgü	1	191b/4
<i>mekr ü hîle</i>	hile, düzen	6	10a/14, 53b/6, 23b/5, 66b/13, 68a/9, 165a/10
<i>melûl mahzûn</i>	üzgün, kederli	1	246a/2
<i>melûl ü mahzûn</i>	üzgün, kederli	1	15a/12
<i>meşhûr u ma'rif</i>	bilinen, ünlü	1	164a/7
<i>muşkâtele muhârebe</i>	savaş, harp	1	225b/14
<i>muṭî' ü münkâd</i>	tabi, itaatkar	1	62a/12
<i>mü'mîn ü muvahhid</i>	müslüman, inançlı	1	216a/15
<i>müşk ü gülâb</i>	gül suyu gibi kokan	1	56a/9
<i>naķîr ü kıṭmîr</i>	en küçük ayrıntısına kadar	3	138b/4, 253a/6, 197b/12
<i>nâz u niyâz</i>	cilve, eda	1	87a/2
<i>neşv ü nümâ</i>	gelişme, büyüme	1	189b/13
<i>nuķl ü şarâb</i>	içkiyle yenen yiyecek, meze	1	232a/10
<i>nuşh u pend</i>	öğüt, nasihat	3	114b/1, 199a/1, 120b/2
<i>oğul kız</i>	çocuk, evlat	1	217a/4
<i>ok yay</i>	ok yay	1	20b/2
<i>oklu yaylu</i>	ok atan kimse	1	16b/13
<i>olur olmaz</i>	rastgele, sıradan	2	64a/7, 97a/2
<i>on on</i>	onar onar	1	118a/4
<i>onar onar</i>	onar onar	1	258a/6
<i>otlu odunlu</i>	çok, fazla	1	203a/6
<i>oturan turan</i>	herkes, cümle alem	1	33b/1
<i>ögür ögür</i>	ögürme sesi çıkararak	2	69a/7, 103b/6
<i>pâk pâkize</i>	temiz, pak	3	118a/7, 251a/8, 220b/1
<i>pâre pâre</i>	parça parça	10	9b/3, 45b/1, 120b/9, 148a/1, 157a/2, 157a/8, 244b/4, 214b/1, 36b/5, 36b/10
<i>pek pek</i>	çok çok	1	85a/4
<i>pend ü naşîhat</i>	öğüt	1	73a/9
<i>pîr ü civân</i>	genç ihtiyar herkes, bütün alem	2	33b/2, 134b/8
<i>püşt u penâh</i>	yardımcı, sığınak	2	27b/2, 63a/7
<i>püşte püşte</i>	yığın yığın, pek çok	1	226a/11
<i>râhib keşiş</i>	rahip, din adamı	1	119b/10

<i>reng-â-reng</i>	renk renk, renkli	1	134a/6
<i>r_ze r_ze</i>	ufak parçalar halinde, ufak ufak	4	48b/1, 56a/14, 106b/2, 148a/1
<i>rükû ' u sücûd</i>	saygı, saygı gösterme	1	123a/12
<i>rüsvây u bed-nâm</i>	rezil, alçak	1	176b/15
<i>şâf şâf</i>	dizi dizi, sıra sıra	1	61b/8
<i>sağ esen</i>	sağ ve sağlam bir şekilde	1	160b/14
<i>sağ selâmet</i>	sağ ve sağlam bir şekilde	2	182b/6, 186b/5
<i>şah_ñ şâlim</i>	sağlık, sağlam	1	192b/14
<i>şah_ñ ü sâlim</i>	sağlıklı, sağlam	1	38b/2
<i>sağar şamu</i>	cehennem	1	49a/14
<i>sâl u mâh</i>	zaman, dönem	1	260b/7
<i>şapur şapur</i>	birbiri ardınca, sürekli olarak	2	57a/15, 221b/12
<i>sehâ vü cûd</i>	cömertlik, eli açıklık	1	4a/7
<i>semâ ' ü şafâ</i>	sema etme, dönme	1	112b/8
<i>sermest ü sekrân</i>	sarhoş	1	176b/14
<i>s_ine-ber-s_ine</i>	göğüs göğüse	2	137b/6, 131a/9
<i>s_iret ü âdet</i>	ahlak, karakter	1	4a/6
<i>şoşak şoşak</i>	her yere uğramak suretiyle	2	254b/2, 255a/4
<i>şoşak-be-şoşak</i>	her yere uğramak suretiyle	1	96a/10
<i>şuşuz günâhsuz</i>	masum, kabahatsiz	1	211a/12
<i>şulu şulu</i>	suyu bol olan	3	93b/11, 172b/14, 109b/7
<i>sürür u hübür</i>	sevinç, mutluluk	1	23b/11
<i>şapur şapur</i>	şap şap sesi çıkararak	1	169b/2
<i>şarâb kebâb</i>	yiyecek içecek	2	89b/1, 159b/3
<i>şerh ü keşf</i>	anlatma, izah	1	143a/12
<i>şükr ü sipâs</i>	övgü, övme	1	1b/4
<i>tâc u taht</i>	hükümranlık, hakimiyet	1	230b/1
<i>taht u tâc</i>	hükümranlık, hakimiyet	2	32a/8, 34a/4
<i>taş taş</i>	fazla fazla, çok	1	224b/7
<i>taş taş</i>	ses taklidi bir söz	1	68a/4
<i>tebevvul teğayyüt</i>	dışkı çıkarma	3	122b/2, 122b/3, 122b/7
<i>tek ü tenhâ</i>	yalnız, yapayalnız	3	64b/3, 81a/7, 82b/1
<i>tekrâr-be-tekrâr</i>	birçok defa, tekrar tekrar	1	159b/9
<i>teng ü hayrân</i>	şaşma, şaşırıp kalma	1	259b/6
<i>te l_î ü taşn_î</i>	eser yazma, kaleme alma	1	4a/12
<i>ter ü tâze</i>	taze, dinç, zinde	1	97a/4
<i>tevbe istiğfâr</i>	günahın bağışlanmasını isteme	1	73a/6
<i>tiz tiz</i>	tez tez, çabucak, hemen	2	172b/11, 216b/13

<i>tolu tolu</i>	iyice dolmuş, tamamen dolu	1	87a/5
<i>tuz ekme</i>	yeme içme, doyurma	3	156a/3, 257a/12, 194b/7
<i>tuz etmek</i>	yeme içme, doyurma	3	118b/8, 135a/11, 161a/6
<i>ulu ulu</i>	çok büyük, yüce	1	29a/3
<i>uşlu delü</i>	farklı karaktere sahip olan herkes	1	165a/1
<i>uzun uzun</i>	uzun zaman devam edecek şekilde	2	166a/7, 170b/15
<i>üç dört</i>	üç dört	2	207a/14, 233a/5
<i>vâlih ü hayrân</i>	şaşma, hayret içinde kalma	1	176b/13
<i>vazîr ü şerîf</i>	herkes, hepsi	2	103a/5, 247b/14
<i>yalan fitne</i>	karışıklık, kargaşa	1	98a/12
<i>yap yap</i>	yavaş yavaş, usul usul	3	27a/11, 115b/13, 124b/6
<i>yığın yığın</i>	pek çok	2	52b/4, 243a/8
<i>zâhir ü bâtın</i>	her taraf, her yön	1	3a/14
<i>zâmin kefil</i>	kefil, kefil olan	1	114b/11
<i>zânü-be-zânü</i>	diz dize, birbirine yakın olarak	1	12b/8
<i>zâr zâr</i>	ağlayarak, inleyerek	3	163b/9, 36a/14, 93a/7
<i>zarb u harb</i>	çarpışma, vuruşma	1	233b/11
<i>zârı zârı</i>	ağlayarak, inleyerek	1	257b/8
<i>zevk u şafâ</i>	rahat ve eğlenceli	2	44b/13, 57a/14
<i>zinhâr-be-zinhâr</i>	asla, hiçbir zaman	1	159b/10
<i>zîr ü zeber</i>	altüst etme, perişan etme	1	49a/13
<i>zû-fünûn u 'âlim</i>	âlim, bilgin	1	143a/12
<i>zukûr inas</i>	herkes, her biri	1	35b/11

Tablo 1. Kırk Vezir Hikâyeleri'ndeki İkilemelerin Tasnifi

2.1. Anlam Bakımından İkilemeler

İkileme yapısını oluşturan kelimeler anlamca bütünleşik bir biçime sahiptir. İkilemeyi oluşturan kelimeler tekrar edildikçe anlam da tekrar edilmekte ve dolayısıyla anlamda güç sağlanmaktadır (Hatiboğlu, 1981, s. 56). Çalışmada ikilemeler anlam bakımından aynı, eş, yakın anlamlı, zıt anlamlı ve yansıma kökenli olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir.

2.1.1. Aynı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

ağız ağıza, âheste âheste, alay alay, Allâh Allâh, arayı arayı, arkun arkun, avuç avuç, başdan başa, başına başına, beş beş, bir bir, biri biri, bölük bölük, bura bura, cân câna, çaldan çalya, çâr-nâ-çâr, dâne dâne, delik delik, der-be-der, didim didim, dîvârdan dîvâra, diz-be-diz, döge döge, döne döne, dürlü dürlü, eşe eşe, ev-be-ev, eyvâh eyvâh, gâh gâh, gün-â-gün, güşe-be-güşe, güçle güçle, gün-be-gün, günden güne, gürüh gürüh, hâ h-nâ-hâ h, iklîm iklîm, işler işler, kaçça kaçça, kara kara, kat kat, kat-ender-kat, katı katı, kendü kendüden, kendü kendüne, kendü kendüni, kendü kendüsi, korça korça, küy-be-küy, leb-ber-leb, mâl-â-mâl, on on, onar onar, oynayı oynayı, pâre pâre, pek pek, püšte püšte, reng-â-reng, rîze rîze, şâf şâf, segirde segirde sîne-ber-sîne, soğak soğak, soğak-be-soğak, şora şora, şulu şulu, sürün sürün, sürünü sürünü, taş taş, taşta taşta, taşdan taşta, tekrâr-be-tekrâr, tiz tiz, tolayu

tolayu, tolu tolu, ulu ulu, uzun uzun, yalayu yalayu, yede yede, yığın yığın, yile yile, yürüyü yürüyü, zânû-be-zânû, zâr zâr, zârı zârı, zinhâr-be-zinhâr

2.1.2. Eş Anımlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkillemeler

‘adl ü dād, ‘ālim ü dānā, bāl ü per, bî-kadr ü bî-kıymet, cedd ü cehd, ceng ü cidāl, cidd ü cehd, cüst ü cū, feryād u figān, gücüm kuvvetim, hebā vü heder, hālîni ahvālîni, hāzır müheyya, kadr ü kıymet, keyd ü hîle, kudret u kuvvet, kuşkun kemeldirek, medh ü senā, mekr ü hîle, muṭî ü münkād, mü mîn ü muvahhîd, nuşh u pend, pāk pākize, pend ü naşîhat, saķar ũamu, seḫā vü cūd, sermest ü sekrān, sūrūr u hūbūr, ũekim ũüphem, ter ü tāze, utanmayup ‘arlanmayup, vālîh ü ḫayrān, zāmin kefî

2.1.3. Yakın Anımlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkillemeler

Bu özellikteki ikilemelerde, her kelime kendi anlamında kullanılır ve iki kelime arasında anlam, ses ve yapı açısından bir ilgi görülmektedir (Alkaya, 2008, s. 48). Tespit edilen ikilemeler şunlardır:

‘acāyib ğarāyib, ‘acāyibden ğarāyibden, acıyup ağlayup, ‘āciz furūmande, aĉ ũsusuz, ‘adl-ile insāfla, ağzi burnı, āh u nāle, āh u vāy, āh u efgān, āh u feryād, āh vāh, āhdan vāhdan, ‘ahd ü ũarār, āhuñ vāhuñ, āķil olsa bālîğ olsa, aķluñ cānuñ, ‘aķl u hūner, ‘aķl u idrāk, ‘aķlı cāni, alaca yavaũça, alalar atalar, ‘ālim ü ‘allāme, ‘ālim yigit, altun ğümüũ, anaña toğurana, and-ıla ũarũ-ıla, ‘Arab’da ‘Acem’de, ‘ar u namūs, aũdı baũdı, aũda nūũda, ‘aũkuñ ma ‘ũūkuñ, ata ana, atadan anadan, atam anam, atama anama, atanuñ ananuñ, atası anası, atasına anasına, atasınuñ anasınuñ, ‘avf u kerem, ‘avn ü ‘ināyet, ‘avrat uũaķ, ayyār u tarrār, ‘ayyārhlķda tarrārhlķda, ‘ayyārhlķlar tarrārhlķlar, ‘azablar ‘itablar, bağ u bāğçe, bal yağ, bal yağı, bal-ıla yağ-ıla, baũı uci, baũumuzu burnumuzu, belā vü miñnet, besledük becerdük, beũ on, bevl ü ğā ũt, bî-had ü bî-kıyās, bî-nāmūs bî-‘ār, biñ tümen, bir aķça bir pul, bir aķça iki aķça, bir aķçañ bir puluñ, boynu ğulağı, boynına ğulağına, burc u bārūsı, burnı deliği, bir iki, cān u dil, cān u ğöñül, cānını ğöñlini, cānını tenini, cānla baũla, cānumuzu baũumuzu, cebe cevũen, cebeler cevũenler, cemāl ü cemāl, ceng ü müũkil, cevr ü cefā, cevũeni cebesi, cezā ‘ u fezā ‘, cilve vü cevelān, cürmi cināyeti, ĉapa kürek, ĉeng ü ĉegān, ĉerh ü ğerdün, ĉıķdı ğitdi, ĉıķmıũ ğitmıũ, ĉarb u ğarb, demdemeyi zemzemeyi, deng ü ḫayrān, deng ü lāl, derd-ile firākla, dere depeler, devlet ü sa ‘ādet, devletlü sa ‘ādetlü, dñ ü diyānet, diyenlerüñ iũidenlerüñ, döğer söyer, döğüp söğüp, döğüp sövüp, döke ũaĉa, du ‘ā vü ũenā, dürr ü zeberced, düzdi koũdı, efgānlar zārhlķlar, eğriyi büğriyi, elin ayağın, elvān u eũkāl, eriyile diriyile, erkānla ũer ‘le, erleri ataları, eũcārı aĉcārı, faķr u fāka, ferrüh u hoũ, fikr ü firāset, fikri ferāseti, fikrine ferāsetine, firāset uķalā, fitneler fesādlar, ğafillğla nādānlğ ile, ğaflet u ũerr, ğafūr u rāhīm, ğam ğuũũa, ğamda ğuũũada, ğamdan ğuũũadan, ğamu ğuũũayı, ğamum ğuũũam, ğarīb ğurāb, ğılāz u ũedād, ğönderlü ḫarābalu, ğöñlüñ murādın, ğüller lāleler, ḫadem ü ḫaũem, ḫakîr fakîr, ḫarc u ‘iũrāf, ḫasrete furķate, ḫaũr u neũr, ḫavfi vehmi, ḫayr u iḫsān, ḫayrān u müteḫayyır, ḫazm u iḫtiyād, hele bārî, ḫıũımlarımdan ḫavimlerümden, ḫor u ḫacîl, ḫuũmend ü mütevāzi ‘, huũyār u dānā, hüccet-ile burhān-ıla, ḫükm ü ḫükümet, ḫürmet ü ‘izzet, ḫürmetle ‘izzetle, ḫüũni ĉavı, ḫüũni ḫulķa, ‘ıyũ u nūũ, ‘ıyũ u ‘iũret, ‘ıyũa ‘iũrete, iğvāsıyla idlālîyle, iki kez üç kez, iki üç, ilümüzi memleketümüzi, in ‘ām iḫsān, ins ü melek, iũi ğüci, iũüñ ğüciñ, ‘izzetle ikrāmıla, kaĉurma ĉevürme, kaḫruñ ‘itābuñ, kan ter, katl u ‘azāb, kemîne kemter, kırdır ũırdır, kırk elli, kırup koıup, kız oğlan, koıun koıuzu, koıunlar koıuzular, lāf u ğüzāf, la ‘l ü cevāhir, lehv ü lu ‘b, maķũudına murādına, māl u esbāb, māl u mülk, māh u manũıbı, māh esbābı, mālı mülke, mālnı memleketini, mālnı rızķını, mālumdam milkimden, mālumı rızķımı, mālumıñ mülkümüñ, manũür u muzaffer, mekrini efsününü, melül mahzün, melül ü mahzün, meũhūr u ma ‘rūf, metā ‘larını kumaũlarını, muḫalleddür mü ‘ebbeddür, muķātele muḫārebe, murādları maķũudları, müũk ü ğülāb,

n'eyleyelün nic'idelüm, nāz u niyāz, neşv ü nümā, nitdüğün neyledüğün, nitdüğünü neyledüğünü, nuḳl ü sarāb, oḳ yay, oḳlu yaylu, 'örfle yöşle, oğlı kıızı, oğluḳ kızuḳ, oğul kız, oğula kıza, otlu odunlu, oturan tūran, oṭuranlar tūranlar, öperek kuçarak, pūşt u penāh, rāḥatlıḳla 'ıyşla, rāhib keşiş, rükü ' u sücūd, rükü '-ıla sücūd-ıla, rüsvāy u bed-nām, saḡ esen, saḡ selāmet, şaḥîḥ şālim, şaḥîḥ ü sālīm, şakaḳı buyıḡı, şakaḳı kılları, sāl u māh, sa 'ādeti tāli 'i, sa 'd-ıla ḳutla, selāmın kelāmın, semā ' ü şafā, semā 'dan şafādan, seni beni, şıyup kırup, silāḥı kılıcı, sildürdi süpürtdi, s ūret ü ādet, şordı bildi, şorida ḥesābda, şuḳı günāhi, şuḳsuz günāhsuz, su 'āli me 'āli, su 'āli mişāli, sürürle sāfāyla, şarāb kebāb, şerh ü keşf, şükr ü sipās, tāc u taḫt, tācīrler bāzirgānlar, taḫt u tāc, taḫtını tācını, taḫtumdan tācumdan, taḫtumu tācumı, taḫtuḡı tācuḡı, tebevell teḡayyüt, tek ü tenhā, teng ü ḥayrān, te lŷ ü taşnŷ, tevbe istiḡfār, tıka başa, tūran oturan, tuz ekmek, tuz etmek, tuzı ekmeḡi, uçdı gitdi, uruşçıdur toḳuşçıdur, üç dōrt, var git, vezīrler pādişāhlar, yakup yıkup, yalan fitne, yalvardı yakardı, yatı yaraḡı, yediler içdiler, yesünler içsünler, yidi içdi, yidiğün içdüğün, yimege içmege, yimiş yimiş, yiri yurdu, yirler içerler, yirleri yurtları, yolda izde, yundi arındı, yüzi şuyı, yüzine gözine, yüzüm gözüüm, yüzüḡi gözüḡi, zāhid ü dervīş, zāhidler 'abidler, zāhidleriḡüz 'abidleriḡüz, zārb u ḥarb, zevḳ u şafā, zū-fünūn u 'ālim, zulmden cevrden

2.1.4. Zıt Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

'adl ü zūlm, aḳdan ḳaradan, 'avām u ḥāş, 'avām u ḥavāş, 'azl ü naşb, azum çoḡum, başdan ayaḡa, bay u yoḫsul, bayı yoḫsulı, bende āzād, bir gün bir gice, bḡgünlük yarınlık, çār u nā-çār, çeb ü rāst, dost düşmān, es ū sülük, gelür gider, gice gündüz, gice vü gündüz, gündüzde gicede, içlü tışlu, küdüretinden şafısinden, leyl ü nehār, manşūr u māni, müzdin günāhn, naḳ ū ḳıtm ū, olur olmaz, p ūr ü civān, uçmaḡı tımuḡı, uşlu delü, vardı geldi, varum yoḡum, vazī ' ü şer ŷ, viridi aldı, yidi gün yidi gice, yiri göḡi, zāhir ü bāṭn, z ūr ü zeber, zūkr inas

2.1.5. Yansıma Kökenli Kelimelerden Oluşan İkilemeler

Doğadaki canlı ve cansız varlıklar tarafından çıkarılan türlü seslerin taklit edilmesiyle yansıma kökenli kelimeler oluşur. Bu tür ikilemeler genellikle tek hecelidir ancak bazı ses ve eklerle genişletilerek iki heceli yapıya sahip olmaktadır (Korkmaz, 2010, s. 221).

böy böy, çaḡıl çaḡıl, çup çup, fıḳır fıḳır, günbūr günbūr, güpür güpür, gürr gürr, hay hay, kaḳ kaḳ, kaş kaş, kıf kıf, kütür kütür, öḡür öḡür, öḡürü öḡürü, şapır şapır, şapır şapır, taş taş, yap yap

2.2. Kökenleri Bakımından İkilemeler

Metinde en çok Türkçe ikilemeler mevcuttur. Bununla birlikte ikilemelerin büyük bir bölümünde “u/ü” ile yapılan atıf terkibi bulunmaktadır. Bunlar daha çok yakın anlamli kelimelerle kullanıldığından bu yapılar ikileme olarak gösterilmiştir.

2.2.1. İki Türkçe Kelimeden Oluşan İkilemeler

acıyup aḡlayup, aḳ şusuz, aḡız aḡıza, aḡzı burını, aḳdan ḳaradan, alaca yavaşça, alalar atalar, alay alay, altun gümüş, anaḡa toḡurana, arayı arayı, arḳun arḳun, aşdı başdı, ata ana, atadan anadan, atam anam, atama anama, atanuḡ ananuḡ, atası anası, atasına anasına, atasınuḡ anasınuḡ, avuç avuç, azum çoḡum, bal yaḡ, bal yaḡı, bal-ıla yaḡ-ıla, başdan ayaḡa, başdan başa, başı ucu, başına başına, başumuzu burnumuzı, bayı yoḫsulı, besledük becerdük, beş beş, beş on, biḡ tümen, bir aḳça bir pul, bir aḳça iki aḳça, bir aḳçaḡ bir puluḡ, bir bir, bir gün bir gice, bir iki, biri biri, boynu kılaḡı,

boynına kulağına, bölük bölük, böy böy, bura bura, burnu deligi, bugünlük yarınlık, çağıl çağıl, çaldan çalya, çapa kürek, çıkdı gitdi, çıkmış gitmiş, çup çup, delik delik, dere depeler, didim didim, diyenleriün işidenleriün, döge döge, döger söyler, dögüp sögüp, dögüp sövüp, döke şaça, döne döne, dürlü dürlü, düzdi koşdı, egriyi bügriyi, elin ayağın, eriyile diriyile, erleri ataları, eşe eşe, fıkır fıkır, gelür gider, gice gündüz, gice vü gündüz, güçle güçle, günbür günbür, günden güne, gündüzde gicede, güpür güpür, gürr gürr, hay hay, içlü tışlu, iki kez üç kez, iki üç, işler işler, işün gücün, kaça kaça, kaçurma çevürme, kak kak, kan ter, kara kara, kaş kaş, kat kat, kati kati, kendü kendüden, kendü kendüye, kendü kendüni, kendü kendüsi, kıf kıf, kırıdur şırıdur, kırk elli, kırup kovup, kız oğlan, korka korka, koyun kuzu, koyunlar kuzular, kuşkun kemeldirek, kütür kütür, n'eyleyelün nic'idelüm, nitdügin neyledügin, nitdügin neyledügin, oğlı kıza, oğluñ kızuñ, oğul kız, oğula kıza, oğ yay, oğlu yaylu, olur olmaz, on on, onar onar, otlu odunlu, oturan tıran, oturanlar tıranlar, oynayu oynayu ögür ögür, ögürü ögürü, öperek kuçarak, pek pek, sağ esen, şakalı buyığı, şakalı kılları, şapır şapır, segirde segirde, seni beni, şıyup kırup, sildürdi süpürtdi, şokak şokak, şora şora, şordı bildi, şulu şulu, sürün sürün, sürünü sürünü, şapır şapır, taş taş, taşa taşa, taşdan taşa, tıka başa, tolayu tolayu, tolu tolu, tıran oturan, tuz ekmek, tuz etmek, tuzi ekmeği, uçdı gitdi, uçmağı tamuyı, ulu ulu, uruşıdır tokušıdır, uşlu delü, uzun uzun, üç dört, var git, vardı geldi, varum yoğum, virdi aldı, yakup yıkup, yalayu yalayu, yalvardı yakardı, yap yap, yatı yarağı, yede yede, yediler içdiler, yesünler içsünler, yığın yığın, yidi gün yidi gice, yidi içdi, yidügin içdügin, yile yile, yimege içmege, yimiş yimiş, yiri göği, yiri yurdu, yirler içerler, yirleri yurtları, yolda izde, yundı arındı, yürüyü yürüyü, yüzi suyu, yüzine gözine, yüzüm gözüm, yüzüni gözüni

2.2.2. İki Arapça Kelimeden Oluşan İkilemeler

'acāyib ğarāyib, 'acāyibden ğarāyibden, 'adl-ile insāfla, 'adl ü zılm, 'ahd ü karār, 'aql u idrāk, 'ālim ü 'allāme, Allāh Allāh, 'Arab'da 'Acem'de, 'ar u namūs, 'aşıkuñ ma 'şūkuñ, 'avām u hās, 'avām u havās, 'avf u kerem, 'avn ü 'ināyet, 'ayān beyān, ayyār u tarrār, 'ayyārılıkda tarrārılıkda, 'ayyārılıklar tarrārılıklar, 'azablar 'itablar, 'azl ü naşb, belā vü miñnet, bevl ü ğā 'it, bī-had ü bī-kıyās, bī-kadr ü bī-kıymet, bī-nāmūs bī-'ār, cedd ü cehd, cemāl ü cemāl, cevr ü cefā, cezā ' u fezā, cidd ü cehd, cilve vü cevelān, cürmi cināyeti, ğarb u ğarb, devlet ü sa 'ādet, devletlü sa 'ādetlü, dīm ü diyānet, du 'ā vü senā, dürr ü zeberced, elvān u eşkāl, erkānla şer 'le, esīr ü sülük, eşcārı aħcārı, fakr u fāka, fikr ü firāset, fikri ferāseti, fikrine ferāsetine, firāset ukalā, fitneler fesādlar, ğaflet u şerr, ğafūr u rāhīm, ğam ğuşşā, ğamda ğuşşada, ğamdan ğuşşadan, ğamu ğuşşayı, ğamum ğuşşam, ğarīb ğurāb, ğılāz u şedād, ğadem ü haşem, ğakīr fakīr, ğālını aħvālını, ğarc u 'işrāf, ğasrete furkate, ğaşr u neşr, ğavfi vehmi, ğayr u ihsān, ğayrān u müteħayyır, ğāzır müheyya, ğazm u ihtiyād, hebā vü heder, ğışımlarımdan kavimlerümden, hüccet-ile burhān-ıla, hükm ü hükümet, hürmet ü 'izzet, hürmetle 'izzetle, hüsnü hılkı, 'ıyş u 'işret, 'ıyşa 'işrete, iğvāsıyla idlālīyle, iklīm iklīm, in 'ām ihsān, ins ü melek, 'izzetle ikrāmıla, kadr ü kıymet, kahrıñ 'itābuñ, katl u 'azāb, keyd ü hīle, kudret u kuvvet, küdüretinden şafisinden, lehv ü lu 'b, leyl ü nehār, maķşūdına murādına, māl u esbāb, māl u mülk, māl u mañsıbı, māl esbābı, māl mülke, mālını memleketini, mālını rızkıñı, mālumdān mülkimden, mālumu rızkıñı, mālumuñ mülkümiñ, mañşūr u māni, mañşūr u muzaffer, medh ü senā, mekr ü hīle, melül maħzūn, melül ü maħzūn, meşhūr u ma 'rūf, metā 'larını kumaşlarını, muħalleddür mü 'ebbeddür, muķātele muħārebe, murādları maķşūdları, muķī' ü münkād, mü 'mīm ü muvaħħid, naķīr ü kımīr, neşv ü nümā, nuķl ü şarāb, rāħathığla 'ıyşla, rükū ' u sücūd, rükū '-ıla sücūd-ıla, şāf şāf, şaħīh şālim, şaħīh ü sālīm, sa 'ādeti tāli 'i, sehā vü cūd, selāmın kelāmın, semā ' ü şafā, semā 'dan şafādān, sīret ü ādet, su 'āli me 'āli, su 'āli mişālī, sürūr u hübūr, sürūrıla sāfāyla, şarāb kebāb, şekim şüphem, şerh ü keşf, taş taş, tebevvel teğayyūt, te līf ü taşnīf, tevbe istiğfār, vālīh ü ğayrān, vazī' ü şerīf, zāhidler 'abidler,

zâhidlerinüz 'abidlerinüz, zâhir ü bâtın, zâmin kefil, zarb u harb, zevk u şafâ, zü-fünûn u 'âlim, zükûr inas, zulmden cevrden

2.2.3. İki Farsça Kelimeden Oluşan İkilemeler

âh u nâle, âh ü zâr, âh u efgân, âh u feryâd, âheste âheste, bâl ü per, bende âzâd, cân câna, cân u dil, cânını tenini, cüst ü cü, çâr u nâ-çâr, çeb ü râst, çeng ü çegân, çerh ü gerdûn, dâne dâne, deng ü lâl, dîvârdan dîvâra, dost düşmân, efgânlar zârlıklar, eyvâh eyvâh, ferrûh u hoş, feryâd u figân, gâh gâh, güller lâleler, gürûh gürûh, hele bârî, huşyâr u dânâ, kemîne kemter, lâfu güzâf, müşk ü gülâb, müzdün günâhın, nâz u niyâz, pâk pâkize, pâre pâre, pîr ü civân, püşt u penâh, püšte püšte, rîze rîze, rüsvây u bed-nâm, sâl u mâh, tâc u taht, taht u tâc, tahtını tâcını, tahtumdan tâcumdan, tahtımı tâcumu, tahtıyı tâcuı, ter ü tâze, tiz tiz, zâr zâr, zârı zârı, zîr ü zeber

2.2.4. Bir Arapça Bir Farsça Kelimeden Oluşan İkilemeler

'âciz furûmande, 'adl ü dâd, aklun cānuı, 'akl u hüner, 'aklı cānı, 'âlim ü dānâ, burc u bārūsı, demdemeyi zemzemeyi, gâfilhğla nādānlık ile, 'ıyş u nüş, mekrini efsününü, nuşh u pend, rāhib keşiş, şükr ü sipās, tâcirler bâzırgānlar, vezîrler pâdişāhlar, zâhid ü dervîş

2.2.5. Bir Farsça Bir Arapça Kelimeden Oluşan İkilemeler

âh vâh, âhdan vâhdan, âhuı vâhuı, ceng ü cidâl, ceng ü müşkil, deng ü hayrân, derd-ile firâkla, hor u hacâl, huşmend ü mütevâzi, la'l ü cevâhir, pend ü naşîhat, sermest ü sekrân, teng ü hayrân

2.2.6. Bir Türkçe Bir Arapça Kelimeden Oluşan İkilemeler

and-ıla şart-ıla, gönderlü harâbalu, gönlün murâdın, gücüm kuvvetim, ilümüzi memleketümüzi, sağ selâmet, şoruda hesâbda, utanmayup 'arlanmayup, yalan fitne

2.2.7. Bir Türkçe Bir Farsça Kelimeden Oluşan İkilemeler

aşda nüşda, bağ u bâğçe, cebe cevşen, cebeler cevşenler, şuçı günâhi, şuçsuz günâhsuz, tek ü tenhâ

2.2.8. Bir Arapça Bir Türkçe Kelimeden Oluşan İkilemeler

'âlim yigit, 'avrat uşak, hüsnî çavı, 'örfle yöşle, şakar tamu, sa'd-ıla kutla, silâhi kılıcı

2.2.9. Bir Farsça Bir Türkçe Kelimeden Oluşan İkilemeler

âh u vây, cân u gönül, cânını gönlini, cânla başla, cānumuzı başumuzı, cevşeni cebesi

2.2.10. İki Türkçe Kelime Arasında Atıf Terkibi

bay u yohsul, diz-be-diz, ev-be-ev, gün-be-gün, kat-ender-kat, soğak-be-soğak

2.2.11. Arapça+Türkçe+Arapça+Türkçe Kelimeden Oluşan İkilemeler

âkil olsa bâliğ olsa

2.2.12. Farsça Yapılarla Kurulan İkilemeler

2.2.12.1. “ā” edatı ile yapılanlar

gün-ā-gün, māl-ā-māl, reng-ā-reng

2.2.12.2. “be” edatı ile yapılanlar

der-be-der, gūşe-be-gūşe, kūy-be-kūy, tekrār-be-tekrār, zānū-be-zānū, zinhār-be-zinhār

2.2.12.3. “ber” edatı ile yapılanlar

leb-ber-leb, s̄me-ber-s̄me

2.2.12.4. “nā” edatı ile yapılanlar

çār-nā-çār, hā ħ-nā-hā ħ

2.3. Yapı Bakımından İkilemeler

Yapı bakımından ikilemeler basit, türemiş, birleşik ve fiilimsilerden oluşan ikilemeler olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir.

2.3.1. Basit Yapılı İkilemeler

2.3.1.1. Eksiz İsimlerden Oluşan İkilemeler

‘acāyib ğarāyib, ‘āciz furūmande, ‘adl ü dād, ‘adl ü zulm, āh u nāle, āh u vāy, āh ü zār, āh u efgān, āh u feryād, āh vāh, ‘ahd ü karār, āheste āheste, ‘aql u hüner, ‘aql u idrāk, alay alay, ‘ālim ü ‘allāme, ‘ālim ü dānā, ‘ālim yigit, Allāh Allāh, altun gümüſ, ‘ar u namūs, arķun arķun, ata ana, ‘avām u hāſ, ‘avām u havāſ, ‘avf u kerem, ‘avn ü ‘ināyet, ‘avrat uſaķ, avuĉ avuĉ, ‘ayān beyān, ayyār u tarrār, ‘azl ü naſb, bağ u bāğĉe, bāl ü per, bal yağ, bay u yoĥsul, belā vü miĥnet, bende āzād, beſ beſ, beſ on, bevl ü ğā ĩt, bĕ-had ü bĕ-ķuyās, bĕ-ķadr ü bĕ-ķaymet, bĕ-nāmūs bĕ-‘ār, biĥ tümen, bir bir, bir iki, böy böy, cān u dil, cān u göĥül, cebe cevſen, cedd ü cehd, cemāl ü cemāl, ceng ü cidāl, ceng ü müſkil, cevr ü cefā, cezā ‘ u fezā ‘, cidd ü cehd, cilve vü cevelān, cüst ü cū, ĉağıl ĉağıl, ĉapa kürek, ĉār u nā-ĉār, ĉār-nā-ĉār, hā ħ-nā-hā ħ, ĉeb ü rāst, ĉeng ü ĉegān, ĉerh ü gerdün, ĉup ĉup, dāne dāne, ĉarb u ģarb, deng ü ģayrān, deng ü lāl, der-be-der, devlet ü sa ‘ādet, dĕn ü diyānet, diz-be-diz, dost düſmān, du ‘ā vü ſenā, dürr ü zeberced, elvān u eſkāl, esĕr ü sülük, ev-be-ev, eyvāh eyvāh, faķr u fāķa, ferrūh u hoſ, feryād u figān, fıķır fıķır, fıķr ü firāset, firāset uķalā, ğaflet u ſerr, ğafūr u rāhĕm, ğāh ğāh, ğam ğuſſa, ğarĕb ğurāb, ğulāz u ſedād, gice gündüz, gice vü gündüz, gün-ā-gün, gūſe-be-gūſe, gün-be-gün, günbür günbür, güpür güpür, gürr gürr, gürrūh gürrūh, ģadem ü ģaſem, ģakĕr fakĕr, ģarc u ‘iſrāf, ģaſr u neſr, ģay ģay, ģayr u iĥsān, ģayrān u müteģayyır, ģāzır müheyya, ģazm u iĥtiyād, hebā vü heder, hele bārĕ, ģor u ģacāl, ģuſmend ü mütevāzi ‘, ģuſyār u dānā, ģükm ü ģükümet, ģürmet ü ‘izzet, ‘ıyſ u nūſ, ‘ıyſ u ‘iſret, iki üç, iķlĕm iķlĕm, in ‘ām iĥsān, ins ü melek, ķadr ü ķaymet, ķaķ ķaķ, kan ter, ķara ķara, ķaſ ķaſ, ķat ķat, ķat-ender-ķat, ķati ķati, ķatlı u ‘azāb, kemĕne kemter, keyd ü ģĕle, ķıf ķıf, ķırķ elli, kız oğlan, ķoyun ķuzu, ķudret u ķuvvet, ķuſķun kemeldirek, kūy-be-kūy, kütür kütür, lāf u güzāf, la ‘l ü cevāhir, leb-ber-leb, lehv ü lu ‘b, leyl ü nehār, māl u esbāb, māl u mülk, māl-ā-māl, maſſūr u māni, maſſūr u muzaffer, medh ü senā, mekr ü ģĕle, melül maĥzün, melül ü maĥzün, meſhūr u ma ‘rūf, muķātele muĥārebe, muķĕr

ü münkād, mü mñ ü muvaḥḥid, müşk ü gülāb, naḳır ü ḳıtmır, nāz u niyāz, neşv ü nümā, nuḳl ü şarāb, nuş u pend, oğul kız, oğ yay, on on, ögür ögür, pāk pākize, pāre pāre, pek pek, pend ü naşḥat, pır ü civān, püşt u penāh, püšte püšte, rāhib keşiş, reng-ā-reng, rīze rīze, rükū ‘ u sücūd, rüsvāy u bed-nām, şāf şāf, sağ esen, sağ selāmet, şaḥīḥ şālim, şaḥīḥ ü sālīm, saḳar ḥamu, sāl u māh, şapır şapır, seḥā vü cūd, semā ‘ ü şafā, sermest ü sekrān, sñe-ber-sñe, sñret ü ādet, şoḳaḳ şoḳaḳ, şoḳaḳ-be-soḳaḳ, sürür u hūbūr, şapır şapır, şarāb kebāb, şerh ü keşf, şükr ü sipās, tāt u ḥaḥt, taḥt u tāt, ḥas ḥas, ḥas ḥas, tebevvel teḡayyūt, tek ü tenhā, tekrār-be-tekrār, teng ü ḥayrān, te ḻḻ ü taşnḻḻ, ter ü tāze, tevbe istiḡfār, tiz tiz, tuz etmek, tuz etmek, ulu ulu, üç dört, vālih ü ḥayrān, vażī ‘ ü şerḻḻ, yalan fitne, yap yap, zāhir ü bātın, zāmin keḻḻ, zānū-be-zānū, zār zār, zevḳ u şafā, zinhār-be-zinhār, zır ü zeber, zū-fünūn u ‘ālim, zükūr inas, zāhid ü dervīş, zārb u ḥarb, zār zār

2.3.1.2. Çekim Eki Alan İsimlerden Oluşan İkilemeler

2.3.1.2.1. Tamlayan Hâli Eki Alanlar

āhuḡ vāhuḡ, ‘aşıḳuḡ ma ‘şūḳuḡ, atanuḡ ananuḡ, atasınuḡ anasınuḡ, diyenlerüḡ işidenlerüḡ, ḳahruḡ ‘itābuḡ, mālumuḡ mülkümuḡ

2.3.1.2.2. Belirtme Hâli Eki Alanlar

balı yağı, başumuzu burnumuzu, bayı yoḡsulı, cānını göḡlini, cānını tenini, cānumuzu başumuzu, demdemeyi zemzemeyi, egriyi bügriyi, elin ayaḡın, ġamı ġuşşayı, göḡlüḡ murādın, ḥālını aḥvālını, ḥavfı vehmi, ilümüzi memleketümüzi, mālını memleketini, mālını rızḳını, mālumu rızḳumu, mekrini efsününü, metā ‘ larını ḳumaşlarını, müzdin günāhın, nitdüḡin neyledüḡin, nitdüḡini neyledüḡini, şaḳalı bıyığı, selāmın kelāmın, seni beni, taḥtını tātını, taḥtumu tātumu, taḥtuḡı tātumu, uçmağı ḥamuyu, yidüḡin içdüḡin, yiri göḡi, yüzüḡi gözüḡi

2.3.1.2.2.1. İkinci Kelimesi Belirtme Hâli Eki Alanlar

kendü kendüḡi

2.3.1.2.3. Belirtme Hâli Eki + Yönelme Hâli Eki Alanlar

māl mülke

2.3.1.2.4. Yönelme Hâli Eki Alanlar

anaḡa ḥoḡurana, atama anama, atasına anasına, başına başına, boynına ḳulaḡına, fikrine ferāsetine, ḥasrete furḳate, ‘ıyşā ‘işrete, maḳşūdına murādına, oḡula ḳıza, yimege içmege, yüzine gözüne

2.3.1.2.4.1. İkinci Kelimesi Yönelme Hâli Eki Alanlar

aḡız aḡıza, cān cāna, kendü kendüḡe

2.3.1.2.5. Bulunma Hâli Eki Alanlar

‘Arab’da ‘Acem’de, aşda nüşda, ‘ayyārılıḳda tarrārılıḳda, ġamda ġuşşada, gündüzde gicede, şoruda ḥesābda, yolda izde

2.3.1.2.6. Ayrılma Hâli Eki Alanlar

‘acāyibden ğarāyibden, āhdan vāhdan, aqdan qaradan, atadan anadan, ğamdan ğuşşadan, hışımlarımdan kavimlerümden, küdüretinden şafisinden, mālumdā milkimden, semā ‘dan şafādan, tahtumdan tācumdan, zulmden ceurden

2.3.1.2.6.1. İkinci Kelimesi Ayrılma Hâli Eki Alanlar

kendü kendüden

2.3.1.2.7. Ayrılma Hâli Eki + Yönelme Hâli Eki Alanlar

başdan ayağa, başdan başa, çaldan çalya, dīvārdan dīvāra, günden güne, taşdan taşta

2.3.1.2.8. Vasıta Hâli Eki Alanlar

‘adl-ile insāfla, and-ıla şart-ıla, bal-ıla yağ-ıla, cānla başla, derd-ile firāqla, eriyile diriyile, erkānla şer ‘le, ğafillġla nādānlġ ile, güçle güçle, hüccet-ile burhān-ıla, hürmetle ‘izzetle, iġvāsıyla idlālīyle, ‘izzetle ikrāmıla, ‘örfle yöşle, rāhathġla ‘ıyşla, rükū ‘-ıla sücūd-ıla, sa ‘d-ıla kıtla, sürürla sáfāyla, sürün sürün

2.3.1.2.9. İyelik Eki Alanlar**2.3.1.2.9.1. Birinci Teklik Şahıs İyelik Eki Alanlar**

atam anam, azum çoġum, ğamum ğuşşam, gücüm kuvvetim, şekim şüphem, varum yoġum, yüzüm gözüm

2.3.1.2.9.2. İkinci Teklik Şahıs İyelik Eki Alanlar

aqluġ cānuġ, bir aqçaġ bir puluġ, işüġ gücüġ, oġluġ kızuġ

2.3.1.2.9.3. Üçüncü Teklik Şahıs İyelik Eki Alanlar

aġzi burnı, ‘aqlı cānı, atası anası, başı ucu, biri biri, boynu kulaġı, burc u bārūsı, burnı deliġi, cevşeni cebesi, cürmi cināyeti, erleri ataları, eşcārı ahcārı, fikri ferāseti, hüsni çavı, hüsni hulķı, işi gücü, kendü kendüsi, māl u manşıbı, māl esbābı, murādları maqşūdları, oġlı kızı, şakaġ kolları, sa ‘ādeti tāli ‘i, silāhı kılıcı, suçı günāhı, su ‘āli me ‘āli, su ‘āli mişāli, tuzi ekmeġi, yatı yaraġı, yiri yurdu, yirleri yurtları, yüzi şuyı

2.3.1.2.9.4. İkinci Çokluk Şahıs İyelik Eki Alanlar

zāhidleriñüz ‘abidleriñüz

2.3.1.2.10. Çokluk Eki Alanlar

‘ayyārhlġlar tarrārhlġlar, ‘azablar ‘itablar, cebeler cevşenler, dere depeler, eġġānlar zārhlġlar, fitneler feşādlar, güller lāleler, koyunlar kızular, oġuranlar tıuranlar, tācirler bāzirġānlar, vezīrler pādışāhlar, zāhidler ‘abidler

2.3.1.2.11. -dur/-dür Bildirme Eki Alanlar

muħalledür mü ebbedür, uruşçudur toķuşçudur

2.3.1.3. Çekim Eki Alan Fiillerden Oluşan İkilemeler**2.3.1.3.1. Haber Kipleriyle Çekimlenmiş Fiiller İle Oluşan İkilemeler**

aşdı başdı, besledük becerdük, çıkdı gitdi, çıkmış gitmiş, döger söyler, düzdi koşdı, gelür gider, işler işler, kırıdur şırıdur, sildürdi süpürtdi, şordı bildi, uçdı gitdi, vardı geldi, virdi aldı, yalvardı yakardı, yediler içdiler, yidi içdi, yimiş yimiş, yirler içerler, yundı arıdı

2.3.1.3.2. Tasarlama Kipleriyle Çekimlenmiş Fiiller İle Oluşan İkilemeler

ākıl olsa bāliğ olsa, alalar atalar, kaçırma çevürme, n'eyleyelün nic'idelüm, var git, yesünler içsünler

2.3.2. Türemiş Yapılı İkilemeler**2.3.2.1. İsim Kök ve Gövdesinden Türetilen Kelimelerden Oluşan İkilemeler****2.3.2.1.1. +ar İsimden İsim Yapım Eki Alanlar**

onar onar

2.3.2.1.2. +ca/+ça İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

alaca yavaşça

2.3.2.1.3. +lu/+lü İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

devletlü sa'ādetlü, dürlü dürlü, gönderlü harābalu, içlü tışlu, oklu yaylu, otlu odunlu, şulu şulu

2.3.2.1.3.1. Bir Kelimesi +lu İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

uşlu delü

2.3.2.1.4. +lık/+lük İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

büğünlük yarınlık

2.3.2.1.5. +suz İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

şuçsuz günāhsuz

2.3.2.1.5.1. İkinci Kelimesi +suz İsimden İsim Yapım Eki Alanlar

aç şusuz

2.3.2.2. Fiil Kök ve Gövdesinden Türetilen Kelimelerden Oluşan İkilemeler

2.3.2.2.1. -ik/-ük Fiilden İsim Yapım Eki Alanlar

bölük bölük, delik delik

2.3.2.2.2. -im Fiilden İsim Yapım Ekiyle Alanlar

didim didim

2.3.2.2.3. -ın/-un Fiilden İsim Yapım Eki Alanlar

uzun uzun, yığın yığın

2.3.2.2.4. -u Fiilden İsim Yapım Eki Alanlar

tolu tolu

2.3.3. Birleşik Yapılı İkilemeler

2.3.3.1. Sıfat Tamlaması Yapısındaki İkilemeler

bir akça bir pul, bir akça iki akça, bir gün bir gice, iki kez üç kez, yidi gün yidi gice

2.3.4. Çekimsiz Fiillerden (Fiilimsilerden) Oluşan İkilemeler

Fiilimsilerle oluşturulan ikilemelerde en çok “-a/-e” zarf fiil eki alan örnekler belirlenmiştir. 13 örneği mevcuttur.

2.3.4.1. Sıfat Fiillerle Oluşanlar

2.3.4.1.1. -an Sıfat Fiil Eki Alanlar

oturan turan, turan oturan

2.3.4.1.2. -ur/-maz Sıfat Fiil Eki Alanlar

olur olmaz

2.3.4.2. Zarf Fiillerle Oluşanlar

2.3.4.2.1. -a/-e Zarf Fiil Eki Alanlar

bura bura, döge döge, döke şaça, döne döne, eşe eşe, kaça kaça, korça korça, segirde segirde, şora şora, taşta taşta, tıka başa, yede yede, yile yile

2.3.4.2.2. -arak/-erek Zarf Fiil Eki Alanlar

öperek kuçarak

2.3.4.2.3. -ı/-i/-u/-ü Zarf Fiil Eki Alanlar

arayı arayı, oynayı oynayı, ögüri ögüri, sürüni sürüni, tolayı tolayı, yalayı yalayı, yürüyü yürüyü

2.3.4.2.4. -up/-üp Zarf Fiil Eki Alanlar

acıyup ağlayup, döğüp söğüp, döğüp sövüp, kırup kovup, şıyup kırup, utanmayup arlanmayup, yakup yıkup

Sonuç

İncelediğimiz eserde toplam 483 adet ikileme tespit edilmiştir. Metinde ikilemelerin pekiştirme amacıyla yoğun olarak kullanılması, hikâyedeki anlatım tarzının konuşma diline yakın olmasını ve akıcı bir üslup kazanmasını sağlamıştır. Metinde on birer tekrarla en çok *dürlü dürlü* ve *bir iki* ikilemeleri kullanılmıştır.

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde ikilemeler anlam açısından değerlendirildiğinde, en çok yakın anlamlı kelimelerin tekrarıyla kurulan ikilemeler mevcuttur. 306 ikileme bu şekilde tespit edilmiştir. Anlam bakımından ikilemelerin sayısal verileri şu şekildedir:

Anlam Bakımından İkilemeler	Metindeki Sayısı
Yakın Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler	306
Aynı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler	87
Zıt Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler	39
Eş Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler	33
Yansıma Kökenli Kelimelerden Oluşan İkilemeler	18

Tablo 2. Kırk Vezir Hikâyeleri'nde Anlam Bakımından İkilemelerin Sayısı

Metinde kökenleri bakımından en fazla iki Türkçe kelimedenden oluşan ikilemeler kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda bunlar sayısal değerlerle gösterilmiştir:

Köken Bakımından İkilemeler	Metindeki Sayısı
İki Türkçe Kelimedenden Oluşan İkilemeler	197
İki Arapça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	154
İki Farsça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	53
Bir Arapça Bir Farsça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	17
Bir Farsça Bir Arapça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	13
Farsça Yapılarla Kurulan İkilemeler	13
Bir Türkçe Bir Arapça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	9
Bir Türkçe Bir Farsça Kelimedenden Oluşan İkilemeler	7
Bir Arapça Bir Türkçe Kelimedenden Oluşan İkilemeler	7
İki Türkçe Kelime Arasında Atıf Terkibi	6
Bir Farsça Bir Türkçe Kelimedenden Oluşan İkilemeler	6
Arapça+Türkçe+Arapça+Türkçe Kelimedenden Oluşan İkilemeler	1

Tablo 3. Kırk Vezir Hikâyeleri'nde Köken Bakımından İkilemelerin Sayısı

Yapıları bakımından ise en çok basit yapılı ikilemeler saptanmıştır. Özellikle eksiz durumdaki aynı veya yakın anlamlı kelimelerle bu tür ikilemeler yapılmıştır. Anlam açısından bakıldığında kuvvetlendirme, abartma, pekiştirme gibi görevleri olan ikilemelerin kullanımında eksiz ikilemelerin daha işlevsel bir özellik taşıdığını göstermektedir.

Eksiz isimlerden oluşan ikilemelerin sayısı 238'dir. Çekim eki alanlardan 32 ikilemeyle en çok üçüncü teklik iyelik ekini alan ikilemeler mevcuttur. Hâl ekleriyle yapılanlarda ise en çok 31 ikilemeyle belirtme hâli ekiyle yapılan ikilemeler belirlenmiştir:

Yapıları Bakımından İkilemeler	Metindeki Sayısı
Basit Yapılı İkilemeler	429
Çekimsiz Fiillerden (Fiilimsilerden) Oluşan İkilemeler	30
Türemiş Yapılı İkilemeler	19
Birleşik Yapılı İkilemeler	5

Tablo 4. *Kırk Vezir Hikâyeleri*'nde Yapıları Bakımından İkilemelerin Sayısı

Eserde görülen ikilemelerde aynı ikilemelerin hem yalın hem de ekli biçimde örnekleri görülebilmektedir: *ata ana, atadan anadan, atam anam, atama anama, atanuñ ananuñ, atası anası, atasına anasına, atasınuñ anasınuñ; ğam ğuşşa, ğamda ğuşşada, ğamdan ğuşşadan, ğamı ğuşşayı, ğamum ğuşşam; oğul kız, oğula kıza; taht u tãc, tahtım tãcım, tahtumdan tãcumdan, tahtum tãcumı, tahtuñ tãcuñ; tuz ekmek, tuzı ekmegi.*

Kırk Vezir Hikâyeleri'nde ahengi sağlamak için ikilemeyi oluşturan kelimelerin başında, ortasında ve sonundaki ses uyumu bazı örneklerde görülmüştür: *'acāyib ğarāyib, āh vāh, 'ayān beyān, cedd ü cehd, cezā' u fezā', ğarb u ğarb, demdemeyi zemzemeyi, egriyi bügriyi, eşcārı aħcārı, ğadem ü ğaşe, ğaħr fakr, kırdur şırdur, pāk pākize, şarāb kebāb, turan oturan, uruşçıdur tokuşçıdur, yakup yıkup, zāhidler 'abidler, zır ü zeber.*

Eserde Eski Türkçede kullanılan kelimelerle yapılan ikileme örnekleri de tespit edilmiştir: *arķun arķun, bayı yoħsulı, yede yede, yile yile.*

Kaynakça

- Aksan, Y. (2001). Türkçede Zaman Anlatımı ve Kimi İkileme Yapıları. *XV. Dilbilim Kurultayı*, 24-25 Mayıs, 115-122.
- Alkaya, E. (2008). Orta ve Doğu Karadeniz Ağızlarında Görülen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*. 3(3): 37-76.
- Birinci, A. (2012). *Kırk Vezir Hikâyeleri(İnceleme-Metin-Sözlük)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kızıltan, M. (1991). *Kırk Vezir Hikâyeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mazioğlu, H. (1985). *Divan Edebiyatında Hikâye*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Misalli Büyük Türkçe Sözlük, <http://lugatim.com/>
- Özkan, M. vd. (2017). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Derleme Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Tarama Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

Yastı M. (2007). Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21: 51-87.

Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansıma İkilemeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.